

Ders 15

30 Ekim 2006

Bölüm 1. John Locke Kimdir?

Profesör Steven Smith: Bu güzel sonbahar gününde sizleri tekrardan görmek çok güzel. Çok güzel, muhteşem bir hafta sonu geçirdik, değil mi? Evet, öyleydi. Evet, bugün, devam edelim istiyorum. İlerliyoruz. Bugün Bay John Locke'a başlıyoruz. Ve bundan sonraki üç derste de Bay Locke'u işleyeceğiz. Bu kadar küçük bir kitabın, bu basımı o kadar da olağanüstü olmayan –dikkat ediniz- ama bununla birlikte bu, yüz sayfayı biraz geçen yayının, bu uzunluktaki bir kitabın dünyayı bu kadar şekillendirici bir etkisinin olması inanılması gerçekten çok zor bir şey. Eğer düşüncelerin, siyasi düşüncelerin, tarihte, öneminden herhangi bir şekilde kuşkuya düşenler varsa, size sadece John Locke'un tarihine ve etkisine bakmanızı tavsiye ederim. Olağanüstü. Bugün biraz Bay Locke'tan bahsetmek istiyorum. Bir kimsenin John Locke'u birçok farklı derste okuması için birçok sebep bulunmaktadır ancak bizim bugün John Locke'u okumadaki amacımız, en bildik ifade ile [söyleyecek olursak], onun bize modern devleti veriyor olmasıdır. Onun yazıları Thomas Jefferson tarafından Bağımsızlık Bildirgesi'ni yazarken neredeyse tamamen içselleştirilmiş ve benimsenmiş görünmektedir; o kadar ki Locke fiilen Amerika'nın onursal kurucu babası olmuş görünmektedir.

John Locke doğal özgürlüğü ve insanların eşitliğini, yaşam, özgürlük ve kendisinin "mal varlığı" olarak adlandırdığı mülkiyete yönelik doğal haklarımızı, yönetim fikrinin, en azından meşru yönetimin, rızaya dayalı yönetim olduğunu [ve] meşru yönetimin zorunlu olarak sınırlandırılmış olduğunu ve sınırlı yönetimin kuvvetler ayrılığına dayandığını ve yönetimler baskıcı olmaya başladığında veya yönetimler doğal hakları ihlale başladığında halkın devrim hakkı olduğunu savunmaktadır. Buna ek olarak, John Locke dinsel hoşgörünün de ünlü bir savunucusu idi. Ve ismi sonsuza kadar bizim bugün liberal ya da anayasal demokrasi diye adlandırabileceğimiz fikirlerimiz ile ilişkili olacaktır. Locke, tekrar edecek olursak, modern anayasal devlete kesin ve birçok açıdan en alışıldık ifadesini vermiştir.

Ancak, hiç kimse gibi Locke da *ex nihilo*, yoktan ortaya çıkmamıştır. Locke'un yazıları bir yerden ve bir kaynaktan gelmektedir. Bunlar, birçok şekilde, kısmen Locke'un doğumundan bir yüzyıl önce ölmüş olan Machiavelli tarafından hazırlanmıştır. Ancak daha önemlisi, başka bir İngiliz yazar, veya üzerinde biraz durduğumuz başka bir İngiliz yazar, yani Bay Hobbes'tur, Thomas Hobbes. Hobbes, Machiavelli'nin *Hükümdar* fikrini alarak onu bir egemenlik teorisi veya doktrinine dönüştürmüştür. Hobbesçu egemen bizim gayrişahsî ya da temsili hükümet diye isimlendirebileceğimiz fikirlerimizin temelinde yer alır. Hükümdarın yönetimini, bunu Hobbes yapmıştır, egemen denilen bir makama dönüştürmektedir. Ve bu makam, Hobbes'a göre, sözleşmeyi yapan kişilere veya öznelere karşı sorumlu olan bir toplumsal anlaşmanın veya, onun dediği gibi, sözleşmenin ürünüdür.

Hobbes, egemenin makamını barışı, adaleti ve düzeni sağlamak üzere halkın yarattığını ve egemenin de halkın temsilcisi olduğunu öğretmiştir. Eğer egemenin iktidarı olmazsa kendimizi doğa durumunda bulurduk, doğa durumu: sivil iktidarın olmadığı ya da en azından sadece zayıf olduğu, kuralların ve yasaların uygulanmakta yetersiz kaldığına işaret eden ve Hobbes tarafından geliştirilen kavram. Hobbes, egemeni, tekrar edecek olursak, kanunları uygulaması, adaleti ve siyasal istikrarı sağlamak için ona gereken her şeyi yapabileceği mutlak iktidar veren seküler mutlakiyet doktrininin dile getirmiştir. Tüm bu katı ve zorlu önermelerden yola çıkarak Locke farklı, ancak hâlâ birçok şekilde Hobbes'un, Machiavelli'den alarak değiştirdiği öncüllerine dayanan daha liberal bir anayasal devlet teorisi geliştirmiştir. Locke bir evcilleştirme süreci başlatmıştır. Kendi döneminde çok az taraftar bulan Hobbes'un vahşi ve katı mutlak devlet teorisini evcilleştirmeye başlamıştır. Locke'un siyaset kuramı ya da siyaset felsefesi alanındaki en önemli eseri sadece ikincisini okuduğumuz *Sivil Yönetim Üzerine İki İnceleme*'sidir. Elimizde bulunan kitaba çoğu zaman kısaca *İkinci İnceleme* diye referans verilir, ama sanıyorum *İkinci İnceleme*'den önce bir birinci inceleme olduğundan şüphelenmişsinizdir? *Birinci İnceleme İkinci İnceleme*'den çok daha uzundur ve adı sanırım zaman zaman *İkinci İnceleme*'de geçen Robert Filmer isimli bir kişi tarafından, Locke zamanında, dile getirilen, kralların ilahi hakkı teorisinin son derece detaylı ve özenli bir yapı sökümüdür denilebilir. Filmer *Patriarcha* adında bir kitap yazmıştır. *Patriarcha* tüm siyasal otoritenin Tanrı'nın Adem'e vermiş olduğu otoriteden kaynaklandığını ve böylece tüm meşru otoritenin temelinde ilahi hak olduğunu iddia etmiştir.

Locke'un *İlk İnceleme*'si çok önemli, ancak şunu da söylemeliyim ki oldukça usandırıcı bir eserdir, ve size onu ödev olarak vermediğim için bana minnettar olmalısınız. Ancak başlı başına ve birçok açıdan çok ilginç bir kitaptır, İncil'e dayalı eleştiri ve açıklama yapması bakımından özellikle de . Fakat Locke kendi pozitif yönetim teorisini sadece *İkinci İnceleme*'de yazmıştır. Bildiğimiz kadarıyla bu kitap 1688 Whig Devrimi'nden çok kısa bir süre önce yazılmış ve Locke parlamenter üstünlük, hukukun üstünlüğü ve anayasal yönetim teorisini bu eserde ele almıştır. Belki biraz garip olacak ama Locke kendi döneminde, bir dereceye kadar, Aristoteles'in kendi döneminde ifade ettiği şeyi ifade ediyordu. *İkinci İnceleme* pratik bir kitap olarak amaçlanmıştır.

Döneminin filozoflarına değil, İngiliz halkına yönelik yazılmış, kendi zamanlarının gündelik dili ile yazılmış bir kitaptır. Bir anlamda, zamanının sağduyusunu yakalayabilmek için yazmıştır; ancak bu, Locke'un aynı zamanda ciddi anlamda tartışmalı bir kişilik olduğunu kastetmek anlamına gelmez. Locke, birçok açıdan, radikal veya hatta devrimci fikirleri alıp insanlara onları uzun zamandır düşündükleri bir şeymiş gibi bir dille ifade etmek gibi bir yeteneğe, evet, çok imrenilesi bir yeteneğe sahipti. Ve bu da, bir dereceye kadar, *İkinci İnceleme*'nin üstün özelliğidir diyebiliriz. Birçok yönüyle, bizim için daha kolay olmuştur çünkü Locke'un dili, bizim için, neredeyse bir tür sağduyu ya da stenografik dil diyebileceğim, bizim siyaset üzerine düşünme şeklimize yönelik bir dil olmuştur. Bu dili yaratabilmek ve bunu, insanların zaten hep düşündükleri şeyin bu olduğuna inandıracak şekilde yansıtabilmek onun dehasına işaret etmektedir.

Locke aslında siyasi bir adamdı, ancak aynı zamanda, az önce ima ettiğim gibi, belki, çok suskun bir siyasi. Yoğun dinsel ve siyasal çatışmanın olduğu bir dönemde yaşamıştır. Kral I. Charles öldürüldüğünde Locke daha okula giden küçük bir çocuktu ve bir diğer Kral, II. James tahttan indirilip sürgüne gönderildiğinde ise yetişkin birisi idi. Hobbes'un, kendisinden daha genç bir çağdaşıdır Locke, ancak o da yoğun sosyal çatışma ve savaş döneminde yaşamıştır. Locke Oxford'da hem öğrenci hem de çalışan olarak birçok yılını geçirmiştir ve orada bulunduğu dönem boyunca, kendisinin radikal birtakım siyasi sempatilerinin olduğu düşünülmüştür, ancak o bunları ifade ederken o kadar temkinli ve dikkatlidir ki, yıllar sonra, düşüncelerinin aslında ne olduğu ona en yakın olanlar için bile net değildi. Locke'un kaldığı Oxford

Balliol College'deki üniversite müdürü Bay Locke'u bir "sessizlik abidesi" olarak nitelendirmiştir, sessizlik abidesi, çünkü Locke'un dinsel ve siyasal meseleler hakkındaki fikirlerini soruları yoluyla asla öğrenememiştir. Bir düşünün. İngiliz Sanat Merkezi'nin lobisinde Locke 'un çok mükemmel bir büstü vardı ve ben öğrencilere oraya kampüse gittiklerinde önünde durup yüzüne iyice bakmalarını tavsiye ederdim. Çünkü Machiavelli'de ve diğerlerinde olduğu gibi yüz her şeyi gözler önüne serer. Ve insanlara, üniversite müdürünün bahsettiği sessizlik abidesi duruşunu yakalayıp yakalamadıklarını sorardım.

Locke, daha sonra Lord Shaftesbury olarak bilinen Antony Ashley Cooper adında birinin hekimliğini ve özel sekreterliğini yapmıştır. Shaftesbury'nin bir grubu vardır, 1683'te sürgüne gönderilen monarşi karşıtları olan siyasi takipçilerinden oluşan Shaftesbury Grubu. Locke sürgünde de onlardır. 1683'te, yani Whig Devrimi'nden kısa bir zaman önce, *İkinci İnceleme* adlı kitabının yayınlandığı ve 1704'te ölümüne kadar yaşadığı İngiltere'ye dönmeden önce Hollanda'da birkaç yıl geçirmiştir. Sonrasında İngiltere'ye, tekrardan, Whig Devrim'inden kısa bir zaman önce kitabı, *İkinci İnceleme*'yi yayınlattığı ve 1704'de ölünceye kadar yaşadığı İngiltere'ye dönmüştür. Bu arada, bundan iki yıl önce, Yale, Beinecke Kütüphanesi'nde Bay Locke'un ölümünün 300. yıldönümü anısına büyük bir konferans düzenlemişti.

Bölüm 2. John Locke'un Doğal Hukuk Teorisi

Bahsettiklerim onun katkıları ve bağlamı ile ilgili birkaç şeydi. Bugün bu konuşmanın asli kısmına, Locke'un siyasal doktrininin, birçok açıdan, ana temasını oluşturan Doğal Hukuk Teorisi'ne odaklanarak başlamak istiyorum. Bu zaman zaman karşımıza çıkan bir kavram, ancak benim bildiğim hiçbir modern düşünür doğal hukuku kendi kuramında bu kadar önemli bir yere oturtmamıştır. Doğal hukukun işleyişini gözlemlemenin ya da nasıl işlediğini yeniden inşa etmenin en iyi yolu daha önce gördüğümüz bir süreci takip etmektir; [yani] doğal hukuku işler halde görebileceğimiz doğa durumunun ne olduğu hakkında düşünmek[tir]. Locke'a göre, doğa durumu, birçok açıdan, Hobbes'ta olduğu gibi ve Aristoteles'in aksine, bir yönetme ve yönetilme durumu değildir. Doğa durumu siyasal bir durum değildir. Locke, doğa durumunu kusursuz bir özgürlük durumu olarak betimler. Aristoteles bizim doğal olarak yurttaşlık veya aile yükümlülük bağları ile bağlı bir ailenin, *polis*'in ya da bir tür ahlaki topluluğun üyesi olduğumuzu söylerken Locke, doğa durumu ile

sivil otorite veya sivil yükümlülüklerin olmadığı bir durumu anlamaktadır. Her ne kadar zaman zaman Kuzey Amerika'nın uçsuz bucaksız topraklarına doğa durumu özelliğini atfetmiş olsa da, ona göre doğa durumu, tarihsel bir durum değildir; aksine doğa durumu bir zihin egzersizidir.

Otorite yokluğunda insan doğası nasıldır? Locke'a göre doğa durumu, Hobbes'ta olduğu gibi ahlaki-olmayan bir durum değildir. Basitçe herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durumu da değildir. Ona göre doğa durumu, esasen ahlaki bir durumdur. Barışı ve toplumsallığı dikte eden ahlaki bir kanun ya da doğal bir kanun tarafından yönetilmektedir. Hiç kimsenin bir başkasının yaşamına, özgürlüğüne ya da mülkiyetine zarar veremeyeceğini tayin eden ahlaki bir doğa kanunu vardır. Locke'a göre bu doğa kanunu "tüm insanlığın barışını ve korunmasını amaçlamaktadır." Bu anlamda doğal durum, Locke'a göre bir doğal kanunun barışı ve korumayı buyurduğu ahlaki bir durumdur. Herkesin herkese karşı olduğu bir savaş durumu değildir. Locke'un doğal hukuku, bazı yönleriyle, zamanının okurlarına aşına gelen ahlaki kanunun çok geleneksel bir formu gibi görünmektedir. Aynı zamanda dönemin okuyucusunun da Çiçero, Romalı Stoacılar, Aziz Thomas Aquinas ve Locke'un kendi döneminde önemli bir Anglikan ilahiyatçı olan Richard Hooker' ı da kapsayan doğal hukuk geleneğine aşına olduğu söylenebilir.

Locke'un ahlak hukuku ya da doğal hukuk teorisi rahatlatıcı ve geleneksel görünmektedir ve bir ölçüye kadar da öyledir. Tüm sivil otoritelerin kaynağı ancak rasyonel kapasitelerimizle bilebileceğimiz aklın kanunu üzerine temellenir. Doğa kanununu Locke, ünlü ifadesiyle "kadir ve sonsuz âlim yaratıcının sanatı" olarak görür. Ve ilahi sanatın eseri olarak bizler hiç kimsenin yaşamına, özgürlüğüne ve malına zarar vermemeliyiz. Böylece Locke Stoacı doğal hukuk geleneği ile Hıristiyan ilahi ustalık fikirlerini birbirleriyle kusursuz bir bütün olarak zahmetsiz bir şekilde örmüş görünmektedir. Locke'un burada, yazısında farklı felsefi ve teolojik gelenek akımlarını neredeyse zahmetsiz bir bütün halinde birbirleriyle yoğurarak bir araya getirdiğini görüyorsunuz. Yalnız buna bu kadar aldanmayın. Neden bunu söylüyorum? Çünkü hemen aynı paragraflarında Locke'un "tüm insanlığın barışını ve korunması"ni öngören doğal hukuku bir öz-koruma, yani kendini koruma hakkına dönüşmektedir.

Başından beri doğal hukukun, ötekilerin görev ve yükümlülüklerini korumak zorunda olduğumuz bir ahlaki yükümlülük kuramı olup olmadığını pek açık olmadığını söyleyebilirsiniz. Ya da bunun, önceliği bireyin kendisini korumasına ve bireyin korunmasını sağlamak için gerekli olan her şeye [izin] veren bir doğal haklar teorisi olup olmadığını da sorgulayabilirsiniz. Doğa durumu sivil otoritenin olmadığı bir durumdur. Bir diğer deyişle, doğa kanununun yürürlüğünü ya da uygulanmasını denetleyecek herhangi bir kişi ya da makam yoktur. Bu nedenle, kitabının ilk kısmında betimlediği barış ve karşılıklı güvensizlik durumu olan bu doğa durumu hızlı bir şekilde bozularak her bireyin doğal hukukun yargıcı, jürisi ve infazcısı olduğu bir iç savaş veya savaş durumuna gelir. Doğa durumu çabucak Hobbes'un doğa durumuna, yani esasen herkesin kendisi için var olduğu duruma dönüşür. *İkinci İnceleme'nin* 11. bölümünde Locke şöyle der: "Zarar gören kişi" -doğa durumunda mağdur edilen bir kişi- "kendisine kötü muamele edilen veya zarar gören kişi kendini koruma hakkı adına zarar verenin mallarına ve hizmetlerine el koyma gücüne sahiptir, çünkü herkes suçun tekrar işlenmesini önlemek için ve tüm insanlığı korumak adına ve bu amaç için de makul olan her şeyi yapma hakkı namına bir güce sahiptir." Bir diğer deyişle, doğa durumunda mağdur edildiyse, ya da mağdur edildiğini düşünüyorsan, doğal hukuk uyarınca, Locke'a göre, onun ifade ettiği gibi, mağduriyetini seni mağdur edenden tazmin etme hakkına sahiptir. Ve herhangi bir şekilde mağduriyet yaşamış bir kişi olarak onlardan mallarını, mülklerini, hizmetlerini uygun gördüğün herhangi bir şekilde alma durumundasın. Tam da bu noktada, tekrardan, herkes doğal hukukun yargıcı ve uygulayıcısı olmaktadır.

Locke'a göre doğanın temel kanunu kişinin kendisini koruma hakkıdır. Bu şu anlama gelmektedir; herkes kendisini koruma adına gücünün sınırları içindeki her şeyi yapmak yetkisine sahiptir. Yine 16. bölüme bir bakacak olursak: "ve bir kimse kendisine savaş açan birini yerle bir edebilir." Sana savaş açanı yok edebilirsin. "Ya da tıpkı bir kurdu ya da aslanı öldürebilmesindeki neden gibi varlığına yönelmiş bir düşmanlık sezinleyebilir." Çünkü böyle insanlar "ortak akıl yasalarının bağları altında değildirler." Onlar "zor ve şiddet kanunundan başka kanun bilmezler." Bu sebeple de onlara yırtıcı hayvanlar olarak davranılabilir: "ellerine düştüğünde kesinlikle kendisini mahvedecek olan bu tehlikeli ve zararlı yaratıklar." Bu dile kulak verin. Diğerlerine zarar vermememiz ve kendi türümüzden olanların iyiliğini korumamız ve savunmamızın buyrulduğu doğal hukukun hakim olduğu ahlaki bir durumdan

birbirimize karşı aslanlar, kurtlar, yırtıcı hayvanlar ve diğer zararlı yaratıklar gibi olmuşuz. Doğa durumu, Dorothy Gale'in ifadesiyle, " aslanlar, kaplanlar, ve ayılar, aman!"dan başka nedir ki: bu, bizim birbirimize karşı tutumumuzdur.

Bunun Locke'un fablı olduğuna inanıyorum. Zaten *İkinci İnceleme*'nin büyük bir kısmı insanları ve davranışlarımızı hayvanlarla karşılaştırmasıyla geçer. Bir yerde aslandan ve kurttan bahsetmiş, başka bir yerde de sansardan, kokarcadan ve tilkiden bahsetmiştir. Bunun temelinde, eğer doğal bir kanun altında yaratılan varlıklar isek, çabucak neredeyse hayvan sürülerine benzeyebiliriz düşüncesi vardır. Yırtıcı hayvanlar: işbirliği ve barış arayışından uzak olan yaratıklar. Bu tarz varlıklar olan bizler doğa durumundaki o özgürlük ortamını kötüye kullanıyoruz ve böylece de sivil bir yönetime ihtiyaç duyuyoruz. Bununla birlikte, *İkinci İnceleme*'yi okuyan herkesin sorması gereken bir soru –umuyorum ki sizler de tartışma saatlerinizde birbirinizin dikkatini buna çekmişsinizdir- Locke'un anlattığı şekliyle, doğa durumunun barış ve güvenliği meşrulaştıran veya benimseyen bir ahlak yasası tarafından denetlenip denetlenmediği veya Locke'un doğa durumu tanımının Hobbes'un herkesin herkese karşı savaşı durumunun hafifçe perdelenmiş, hafifçe gizlenmiş bir betimlemesi olup olmadığıdır. Yoksa Locke Hobbes mu idi? Kuzu kılığında kurt misali, ünlü sessizliğini de hatırlayacak olursak.

Öyle görünüyor ki, Locke çok farklı iki dil kullanmıştır. Bir başka deyişle, birisi öncelikle başkalarına karşı olan görevlerimize dayanan geleneksel doğal hukukun dili, diğeri ise, bazı açılardan, hakkın ve her bireyin kendini güvence altına alma hakkının öncel olduğunu iddia eden modern Hobbesçu doğal haklar yaklaşımının dilidir. Bir başka deyişle Locke, bu belki kuramsal değil de daha çok tarihsel bir soru olacak, Locke antik, bazı açılardan Cicerocu ya da Thomascı doğal hukuk geleneğinin mi yoksa Hobbesçu modern bir doğal hukuk anlayışının mı bir parçasıdır? Locke'un siyaseti teolojik bir ilahi sanat anlayışına mı, yoksa eninde sonunda insanın tutkularını ve yaşam mücadelesini kapsayan doğalcı bir anlayışa mı dayanmaktadır? Önceliği haklara mıdır yoksa ödevlere mi? Yoksa Locke'un sadece kafası mı karışıktır? İki dili birbirine mi karıştırmıştır yoksa yaklaşımında bilerek mi muğlâktır?

Locke uzmanı ünlü bir bilim adamı yakınlarında yayınladığı bir kitapta, bence bazı açılardan son derece emin bir şekilde, Locke'un doğa durumundaki eşitlik

düşüncesinin özellikle bir tür Hıristiyan teolojik argüman bağlamına dayandığını iddia etmiştir. *İkinci İnceleme*'nin dördüncü paragrafında Locke şöyle söylemiştir: “Gelişigüzel bir şekilde Doğa'nın aynı nimetlerinin içinde doğan ve aynı tür ve derecede olan yaratıkların birbirlerine eşit olmalarından daha açık bir şey olamaz.” Locke'un aynı tür ve derecede olan yaratıkların birbirlerine eşit olması gerektiği iddiası aslında son derece özgün bir dini argümana dayanmaktadır. Bir türe ait olmanın ne anlama geldiği ya da neden aynı türe ait olmanın bu türün her bir üyesine özel bir derece veya itibar verdiği, işte bu yoruma göre, eğer [Tanrı'ya] inanıyorsanız veya söz konusu tür, Tanrı ile özel bir ahlaki ilişki içinde ise ancak anlamlıdır. Sorun ise, benim düşünceme göre, Locke'un doğa durumundaki eşitlik fikrinin ya da onun doğa durumundaki ahlak yasası fikrinin bu inanca dayanıp dayanmadığıdır veya onun özgürlüğün temel prensipleri gibi şeylerden çıkarılıp çıkarılamayacağıdır, ya da bunun salt dinsel olmayan, doğalcı önermelerden veya temellerden çıkarılıp çıkarılamayacağıdır.

Locke, daha öz bir ifadeyle, *İkinci İnceleme*'de savının teolojik temelleri konusunda sessiz kalmıştır. İsa veya Aziz Paul gibi teolojik figürlere ya da Yeni Ahit'e ilişkin hiçbir tartışma – en azından İkinci İnceleme'de- yoktur, bu konuları uzun bir şekilde başka bir yerde tartışmaktadır. Bunlar, bir anlamda, arka plana dair bilgiler olabilir ancak bizim için cevabı hâlâ verilmeyen soru bunların Locke'un ilahi sanat konusundaki argümanlarına derin bir şekilde nüfuz edip etmediği veya bu ilahi sanat dilinin, tamamen seküler doğalcı insan doğası ve siyasi otorite için basitçe bir vitrin dekorasyonu olarak işlev görüp görmediğidir. Çok önemli bir konu bence, Locke'u anlamak açısından ve dolaylı olarak, bugün Amerikan rejimi hakkında nasıl düşündüğümüz bakımından çok önemli –sadece şimdiye dek söylediklerime bir tür dipnot olarak söylüyorum- ; çünkü eğer Locke'un doktrini bazı açılardan Amerikan rejiminin –özellikle Bağımsızlık Bildirgesi'nin- kurucu ilkeleri olduğu göz önüne alındığında, çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu noktada güncel kamusal bir iddianın da parçası olmaktadır. Yani bu temellerin, otoritesini bir tür teolojik doktrine mi borçlu olduğu, Jefferson'ın Bildirge'nin açılışında ifade ettiği “Doğa Kanunları ve Doğa'nın Tanrısı”- tartışması bir bakıma Locke'u tonlar taşımaktadır. Bizim kurucu belgelerimiz “Doğa Kanunları ve Doğa'nın Tanrısı” derken bir tür dini ima mı taşımaktadır yoksa bu ilkeler teolojiden tamamen bağımsız olabilecek doğalcı seküler türdendir midir? Bir tür bilimsel ve akademik özellik taşıyan bu argüman, şüphesiz,

bugün tartıştığımız dinin kamusal yaşamdaki yeri gibi çoğu kamusal tartışmalarımıza da bulaşan bir şeydir; okullarda ibadet, adliyelerde ya da diğer kamusal alanlarda On Emir'in afişe edilmesinin uygunluğu tartışmaları gibi. Ya da Jefferson'ın duruşu ile ilgili ünlü bir başka meseleye de bakmak isterseniz: din ve devlet arasında bir tür mutlak bir güvenlik duvarı, ayırım duvarı olup olmadığıdır. Bugün burada detaylıca üzerinde durduğumuz ve düşündüğümüz bu konular, gördüğünüz gibi, Locke ve *İkinci İnceleme*'nin doğal hukuk ve doğa durumu ile ilgili olan bu açılış kısımlarını nasıl değerlendirdiğimizle yakından ilgilidir. Böylelikle bu fikirlerin günümüz kamusal ve siyasal kültürünün özüne nasıl derin bir şekilde nüfuz ettiğini görebiliyorsunuz. Biz çok mu farklıyız? Çok mu farklılaştık? Bundan üç yüzyıl sonra yaşayacak insanlar bizim çok farklı olduğumuzu veya kamusal tartışmalarımızın John Locke'un zamanındaki kamusal meselelere hayat veren tartışmalardan çok farklı olduğunu mu düşünecekler? Belki de değildir. Belki o kadar da farklı değildir. Bu kadar güncel yeter artık Bay Locke'a geri döneyim.

Bölüm 3. Mülkiyet, Emek ve Doğal Hukuk Teorisi

John Locke'un doğa durumundaki doğal hukuk teorisinin özünü *İkinci İnceleme*'nin 5. Bölümünde geçen mülkiyet meselesi oluşturmaktadır. Eğer bu dersten sonra Locke ile ilgili bir şey hatırlayacaksanız, bu 5. bölüm olsun. Belki 19. bölüm de olabilir "Devrim Teorisi", ancak mülkiyet konusunda olan 5. bölüm şüphesiz birçok açıdan Lockeçu siyasal düşüncenin en karakteristik doktrinlerinden biridir. Locke'un insan doğası anlayışı bizim mülk edinen hayvanlar olduğumuz yönündedir. Aristoteles doğal olarak siyasal olduğumuzu iddia etmişti ancak Locke mülk edinen varlıklar olduğumuzu iddia etmiştir. Mülk iddiamız ise çalışmamızın sonucudur. Emeğimizi, çalışmamızı bir şeye katmış olmamız gerçeği bize o şeye sahiplik hakkı kazandırır. Emek değeri yaratır ve tüm değerlerin kaynağıdır. Locke'a göre doğa durumu, Karl Marx'ın "ilkel komünizm" olarak adlandıracağı şey olan ortak mülkiyetin olduğu bir durumdur. Locke "doğa durumu tüm insanlara müşterek olarak verilmiştir." der. Ve bunun bir kısmı sadece bir şeylere emek harcadığımız takdirde özel mülkiyet olur. 27. ve 28. kısımlardan ünlü bir ifade okumama izin verin. Locke şöyle der: "herkes kendi şahsının sahibidir: Kendisinden başka hiç kimsenin kişinin şahsı üzerinde hakkı yoktur." Yani hepimiz dünyaya belirli bir özel mülke sahip olarak, şahsımıza sahip olarak geliriz. Başka hiç kimsenin bunun üzerinde bir hakkı yoktur. Locke şöyle

devam eder: “Diyebiliriz ki bedeninin emeği ve elinin işi çalışanın kendisine aittir, çünkü emek sorgusuz sualsiz emekçinin mülküdür, başkaları için ortak mülkiyette yeter miktarda ve kalitede şey bıraktığı sürece, kişinin emeğini kattığı şey üzerinde kendisinden başka hiç kimse hak sahibi değildir.” Locke der ki: “Bu emek kişinin kendisi ve diğerleri arasındaki ayrımı ortaya koyar: bu onlara doğanın, herkesin ortak anasının, verdiğiinden daha fazlasını üstüne eklediği anda, bunlar onun özel hakkı olmuş olur.” Böylece buradan bu bir paragraftan herkes için müşterek olduğunu söylediği doğa durumundan temel özel mülkiyet durumuna geçmiş olduk ki özel mülkiyet bizim kendi bedenimizde, kişiliğimizde yer alan ve bedeninin emeğini ve elinin işini içeren faaliyetimize işaret etmektedir. Bizimle herkesin arasına bir çizgi çeken bu emek, der Locke, çevremizdeki şeylere sahip olabilmemizin temelinde yatar ve böylelikle de sahip olmak bir hakka dönüşür. Böylelikle de, Locke’a göre, [emek] özel hak ve mülkiyet hakkının kaynağı olmuş olur. Locke’un iddia ettiğine göre, doğal hukuk özel mülkiyet hakkını öngörür ve yönetimler de nihayetinde bu hakkı güvence altına almak için kurulurlar. Çarpıcı bir şekilde Locke bize dünyanın işlenmek ve geliştirilmek üzere yaratıldığını söylemiştir. Dolayısıyla doğayı iyileştirmek ve geliştirmek için çalışanlar, bedenlerinin emeği ve ellerinin işi ile doğaya katkıda bulunanlar ve doğayı geliştiren ve iyileştirenler insanlığa, insanoğluna gerçek iyilikleri dokunanlardır.“ Tanrı dünyayı tüm insanlara ortak olarak bahşetti” der Locke 34. Bölümde, “Tanrı dünyayı tüm insanlara ortak olarak bahşetti ancak bunu onlara onların yararı için ve güçleri yettiğince hayatın en büyük nimetlerini ondan devşirebilmeleri için verdiğiinden” diye yazar; dünya bizim kendisinden devşireceğimiz rahatlığımız için verildiğinden, “O’nun [Tanrı’nın] dünyanın daima müşterek ve işlenmemiş kalması gerektiğini kastettiği sanılamaz.” Ve devamında ekler: “ Tanrı onu çalışanın ve rasyonel olanın kullanımı için bahşetmiştir, kavgacının ve çekişmecinin kaprisi veya açgözlülüğüne değil” şeklinde yazmıştır. Tanrı dünyayı bizim onu geliştirmemiz için verdi ve böylelikle onu çalışkan ve rasyonel olana bahşetti. Locke tam da bu cümle ile Devletin ticari bir devlet olacağını, Lockeçu cumhuriyetin veya Lockeçu devletin ticari bir cumhuriyet olacağını öneriyor görünmektedir. Bunun üzerinde biraz düşünün. Antik siyaset teorisi, Plato ve Aristoteles ticareti, mülkiyeti birçok açıdan vatandaşların yaşamlarına ikincil olarak değerlendirmişlerdi. Platon Kalipolis’inin muhafızları arasında bir tür mülkiyet komünizmi öngörmüştü. Aristoteles özel mülkiyeti gerekli görmüştü ancak sadece vatandaşların pek azının siyasal yaşama katılım aracı olarak. Ekonominin her zaman

için politikaya ikincil olduğunu söyleyebilirsiniz. Locke bu antik ve ortaçağa ait doktrini de birçok açıdan tersine çevirmektedir. Dünya çalışana ve rasyonel olana aittir ve onlar da kendi çabaları, emekleri ve çalışmalarıyla herkes için bolluk yaratırlar ve artırırlar. Bu anlamda John Locke'dan *İkinci İnceleme*'den bir yüzyıldan biraz az bir zaman sonra yazılan *Ulusların Zenginliği* adlı kitabın büyük yazarı Adam Smith'e görece küçük bir adım vardır. Locke için, bu konuda biraz daha ileri gitmeme izin verin, mülkiyet ediniminin doğal sınırları yoktur. Ve bu, bir anlamda, esas noktadır. Doğa durumunda paranın ortaya çıkışı, şu anda bu konu üzerinde çok fazla durmayacağım ancak bu daha sonra doğa durumu hakkındaki 5. bölümde önemli bir an olacaktır, paranın ortaya çıkışı sınırsız sermaye birikimini sadece mümkün kılmakla kalmaz, hatta bunu bir tür ahlaki görev haline de getirir. Çevremizdeki doğal dünyanın hammaddelerini geliştirmek ve bunlar üzerinde çalışmak bizim görevimiz haline gelir. Kendimizi zenginleştirerek niyet etmeksizin başkalarının iyiliği için de çalışmış oluruz. Şu olağanüstü cümle üzerinde düşünün: "Amerika'da büyük ve verimli bir toprağın kralı" der Locke "yediği yemek, yattığı yer ve giyindiği kıyafet bakımından İngiltere'deki gündelik bir işçiden daha kötü durumdadır." Çünkü şüphesiz, Locke'a göre bizim çalışmamız bir yönüyle herkes için bir bolluk yaratmıştır. Genel bir bolluğun, ortak zenginliğin -- "ortak zenginlik" kavramının açıklayıcı kullanımına dikkat ediniz—oluşumu, birçok açıdan, emeğin, emeğe daha önceden antik felsefi ve dini gelenekler tarafından dayatılmış olan ahlaki ve siyasi kısıtlamalardan özgürleştirilmesi sayesinde. Emek, Locke için tüm değerlerin kaynağı olur, ortak mülkiyete yönelik hakkımızın ve olağanüstü birçok retorik geçişle, Locke doğayı değil, insan emeğini ve edinmeyi mülkiyetin ve sınırsız mülk ediniminin kaynağı olarak görmüştür. Locke bu bölüme, 5. Bölüme şu iddia ile başlar –bunun üzerinde düşünün: "Tanrı dünyayı insanlara müşterek olarak bahşetmiştir" yine ilk durum ortak mülkiyet durumuna işaret ediyor. Sonra, herkesin kendi bedeninin sahibi olduğunu ve insanların şeylere sahip olma hakkını ortaklaşa sahip olunan şeylere emeklerini katarak elde ettiklerini öne sürer. Üzerinde uğraştığımız nesnelere sahip olma hakkı olarak başlayan çok, çok mütevazı bir hak -Locke ağaçtan elma toplamak gibi basit bir örnek verir. Elma toplama faaliyeti bizi elma üzerinde hak sahibi yapar, bu çok basit veya temel mülkiyet şekli daha sonra mülkiyetin ortaya çıkışının ve doğa durumunda bir tür serbest piyasa ekonomisinin tam teşekküllü açıklamasına dönüşür. "Emek" Locke 37. bölümde yazmıştır "emek sadece doğanın verdiği değerine on kat daha ekler." Bizim emeğimiz doğanın değerini on kat daha değerli kılmaktadır. Ve

sonrasında hemen devam eder: “Burada gelişmiş topraklar için 10’a 1 ölçerek çok düşük tuttuğum bu hesaplama, gerçekte 100’e 1’e çok daha yakındır.” Yani emeğimiz her şeyi 100 katı kadar artırır. Hemen ardından, 43. Bölümde, her şeyin değerinin emekle bin katı arttığını söyler. Özel mülkiyetin kökenine dair oldukça temel bir tartışma olarak başlayan ve bizim kullanımımızın ve israfımızın derecesiyle sınırlı kalan 5. bölümün başları; diyebilirsiniz ki, aynı bölümün sonlarına doğru hatırı sayılır miktarda zenginlik ve mülkiyet eşitsizlikleri içeren büyük ölçekli mülk ediniminin açıklanmasına dönüşmüştür. 5. bölümün sonunda Locke’un 5. Bölümdeki dinamik mülkiyet teorisi ile James Madison’ın *Federalist* no. 10’daki ünlü ifadesi arasında neredeyse dolaysız bir bağlantı görünmektedir: Madison der ki: “Farklı ve eşitsiz mülk edinim kabiliyetinin korunması hükümetin birinci hedefidir. “*The Federalist*’te oldukça Lockeçu görünen bir ifade. Bir başka deyişle, Locke ticarete, para kazanmaya ve sahip olma isteğine, antik ve ortaçağ dünyalarında asla sahip olmadığı bir tür gurur ve hatta diyebilirsiniz ki bir tür ahlaki statü vermektedir.

Lockeçu devletin yeni siyaseti artık zafer, şeref, *thumos*, erdemle ilgilenmeyecektir; fakat Lockeçu siyaset temkinli olacaktır, mütevazı ve hedonistik olacaktır, yüceliksiz veya hazzsız. Locke, ticaretin davranışları iyileştireceğini, bizi daha az savaşçıl yapacağını, bizi daha medeni yapacağını iddia eden doktrinin sahibidir. Bu iddia, diyebilirsiniz ki, Montesquieu’nun *Kanunların Ruhunu*’nun 20. bölümünde veya 20. kitabında en yüksek ifadesini bulmuştur. Locke’a göre ticaret kan dökmemizi ya da yaşamımızı tehlikeye atmamızı gerektirmez. Sağlamdır, güvenilirdir, birçok açıdan tamamen orta sınıftır. Locke, tekrar etmek gerekirse, devletin işinin sadece mülkiyet haklarını değil, aynı zamanda mülk edinme ve zaten var olan mülkümüze mülk eklemeyi sürdürme hakkımızı da korumak olduğunu söyleyen düşünürdür. Böylece burada bitirmek istiyorum. Çarşamba günü biraz da John Locke ve kapitalizmin ruhundan bahsedeceğim.